

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему **«ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0112
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
освітньо-професійної програми
«Педагогіка вищої школи» Д. Д. Чалих

Керівник професор кафедри педагогіки та
психології освітньої діяльності, професор,
д.пед.н. _____ Л. С. Іванова

Рецензент доцент кафедри педагогіки та
психології освітньої діяльності, доцент,
к.пед.н. _____ Т. П. Голованова

Запоріжжя

2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра педагогіки та психології освітньої діяльності
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»
Освітньо-професійна програма «Педагогіка вищої школи»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« ____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Чалих Данилу Денисовичу

1. Тема роботи: «Особливості підготовки майбутніх викладачів фізичної культури до педагогічної діяльності»

керівник роботи Пономаренко О. В., д. пед. н., професор
затверджена наказом ЗНУ від «29» вересня 2023 року № 1505-с

2. Строк подання студентом роботи: _____

3. Вихідні дані до роботи: вивчення та аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) здійснити науково-теоретичний аналіз сутності процесу фізичної підготовки майбутніх викладачів фізичної культури; вивчити особливості мотивації до педагогічної діяльності у майбутніх викладачів; проаналізувати аспекти самостійної роботи майбутніх викладачів фізичної культури; дослідити ефективність педагогічних умов формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх викладачів.

5. Перелік графічного матеріалу: таблиця «Структурні компоненти діяльності вчителя фізичної культури»; таблиця «Функціональні компоненти діяльності вчителя фізичної культури»; рисунок «Схема загально-педагогічної підготовки вчителів фізичної культури»; рисунок «Структурна модель пізнавальної самостійності (за Т. Шамовою)»; 2 таблиці за результатами дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Іванова Л.С.	07.11.22 р.	07.11.22 р.
Розділ 1	Іванова Л.С.	26.12.23 р.	26.12.23 р.
Розділ 2	Іванова Л.С.	21.02.23 р.	21.02.23 р.
Розділ 3	Іванова Л.С.	27.03.23 р.	27.03.23 р.
Висновки	Іванова Л.С.	12.10.23 р.	12.10.23 р.

7. Дата видачі завдання: _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	листопад	виконано
2	Написання вступу	грудень	виконано
3	Написання розділу 1	січень-лютий	виконано
4	Написання розділу 2	березень-квітень	виконано
5	Написання розділу 3	травень-вересень	виконано
6	Написання висновків та додатку	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи	жовтень	виконано
8	Рецензування	листопад	виконано
9	Захист	грудень	

Студент _____ Чалих Д.Д.

Керівник роботи _____ Іванова Л.С.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Козич І. В.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 50 сторінок, 4 таблиці, 2 рисунка, 36 джерел.

Мета. Визначити та експериментально перевірити педагогічні умови формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів фізичної культури у ВНЗ.

Об'єкт дослідження. Процес підготовки майбутніх викладачів фізичної культури у ВНЗ.

Предмет дослідження. Умови формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів фізичної культури у ВНЗ.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що:

- комплексно досліджено педагогічні умови формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів фізичної культури у ВНЗ.

- проаналізовано основи формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх викладачів фізичної культури.

Практичне значення роботи полягає у розробці рекомендацій щодо підвищення ефективності формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів фізичної культури у ВНЗ, які можуть бути практично реалізовані в освітньому процесі.

ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА, ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ, МОТИВАЦІЯ, САМОСТІЙНА РОБОТА, ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ, ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС, САМОВДОСКОНАЛЕННЯ, ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ.

SUMMARY

Chalykh D. D. Peculiarities of Training the Future Teachers of Physical Education for Pedagogical Activities.

The qualification work consists of an introduction, 3 parts, conclusions, a list of references (36 items), 4 tables, 2 figures.

The changes taking place in Ukrainian society in the modern period, the development of the state, the processes of globalization and integration into the European community, have determined new guidelines for the organization of professional training of future specialists in higher educational institutions of Ukraine in accordance with European standards for the training of qualified specialists in all branches of the economy.

The purpose of the study: on the basis of scientific analysis to determine and experimentally check the pedagogical conditions for the formation of pedagogical skills of future teachers of physical education at universities.

Object of study. The process of training future teachers of physical education at universities.

Subject of study. Conditions for the formation of pedagogical skills of future teachers of physical culture in universities.

The theoretical significance of the work is:

- the pedagogical conditions for the formation of the pedagogical skills of future teachers of physical education at universities were comprehensively investigated.

- the basics of formation of readiness for pedagogical activity of future teachers of physical education were analyzed.

The practical significance of the work consists in the development of recommendations for increasing the effectiveness of the formation of pedagogical skills of future teachers of physical culture in universities, which can be practically implemented in the educational process.

The research tasks:

- 1) to determine the conceptual foundations, content and structure of the concept of «pedagogical training» in the theory and practice of pedagogical education;
- 2) to reveal the peculiarities of the formation of pedagogical skills of physical culture teachers;
- 3) to identify the main principles of the formation of pedagogical skill in future teachers of physical culture;
- 4) to present the psychological and pedagogical factors of improving the pedagogical skills of future teachers of physical culture;
- 5) to reveal and experimentally check the pedagogical conditions for the formation of pedagogical skills in future teachers of physical culture.

The part 1 “Theoretical basis of teacher training future teachers of physical education” represents conceptual foundations of pedagogical training in pedagogical theory education and also highlights the problem of readiness for pedagogical activity in modern theory and practice.

The part 2 “Theoretical basics of the formation of readiness to the pedagogical activity of future teachers physical style” considers information on the peculiarities of motivation for pedagogical activity among future teachers of physical culture and some aspects Independent work of future teachers of physical culture.

The part 3 «Experimental study of the efficiency of pedagogical conditions for the formation of readiness to pedagogical activities of future teachers physical culture» dedicated to researching on the pedagogical conditions for the formation of pedagogical skills of future teachers of physical education at universities.

Keywords: pedagogical training, pedagogical activities, motivation, independent work, institution of higher education, educational process, self-improvement, physical education.

ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1. Теоретичні основи педагогічної підготовки майбутніх викладачів фізичної культури.....	12
1.1. Концептуальні засади педагогічної підготовки в теорії педагогічної освіти.....	12
1.2. Проблема готовності до педагогічної діяльності у сучасній теорії та практиці.....	29
Розділ 2. Теоретичні основи формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх викладачів фізичної культури.....	42
2.1. Мотивація до педагогічної діяльності у майбутніх викладачів фізичної культури.....	42
2.2. Самостійна робота майбутніх викладачів фізичної культури.....	47
Розділ 3. Експериментальне дослідження ефективності педагогічних умов формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх викладачів фізичної культури.....	52
3.1. Програма і методика педагогічного дослідження.....	52
3.2. Аналіз стану формування педагогічної майстерності у майбутніх викладачів фізичної культури.....	54
Висновки.....	56
Список використаних джерел.....	58

ВСТУП

Зміни, що відбуваються в українському суспільстві у сучасний період, розбудова держави, процеси глобалізації та інтеграції в європейську спільноту, визначили нові орієнтири щодо організації професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах України відповідно до європейських стандартів підготовки кваліфікованих фахівців усіх галузей господарства.

Основними умовами, які нині визначають напрями модернізації сучасної української освіти, є спрямування на розвиток творчого самостійного мислення студентів, їх професійних здібностей до майбутньої професійної діяльності, завдяки акцентуванню на творчу самостійну працю й підвищення активності у навчанні, використання активних методів у процесі навчання з метою ефективної професійної підготовки майбутніх фахівців. Все це також стосується процесу підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності у вищих навчальних закладах. Сприяє цим процесам прийняття останніми роками нормативно-правових документів [14; 18; 19].

Різні аспекти організації процесу професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах стали предметом дослідження багатьох науковців: професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання: теорія та методика (Р. Карпюк); професійна підготовка з інформаційних технологій майбутніх менеджерів-економістів (Т. Коваль); теоретико-методологічні й організаційні основи формування фізичної культури студентів (Л. Лубишева); індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки вчителя (О. Пехота); саморегуляція професійного мислення в системі фахової підготовки практичних психологів (Н. Пов'якель); професійна підготовка учителів фізичної культури на основі культурологічного підходу (Ф. Собянін); професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) (Л. Сущенко); психологічні особливості професійної підготовки студентів до майбутньої спортивно-педагогічної

діяльності (О. Федик); теоретичні основи професійної підготовки учителя (Н. Хмель) та ін. Різні аспекти проблеми педагогічної майстерності вчителя висвітлені у працях Ю. Азарова, А. Астахова, Ф. Гоноболіна, І. Зязюна, Н. Кузьміної, О. Лавріненка, А. Макаренка, К. Романової, Л. Рувинського, В. Семиченко, В. Серікова, В. Сластьоніна, В. Сухомлинського, Н. Тарасевич, Г. Хозяїнова та ін. Проблему професійного становлення фахівців фізичного виховання і спорту досліджували М. Віленський, О. Конєєва, М. Прохорова та ін. Розвиток фахівця цього профілю визначається, з одного боку, елементами структури особистості, з іншого – знаннями, вміннями, навичками, необхідними для творчого вирішення педагогічних завдань фізичного виховання молоді. Головною метою системи фізичного виховання науковців вважають формування цілісної особистості, що передбачає активний вплив не лише на фізичний потенціал, а й на свідомість, психіку та інтелект, сприяє формуванню стійкої позитивної мотивації, ціннісних орієнтацій, інтересів і потреб у фізичній активності та здоровому способі життя (О. Дубогай, Т. Круцевич, Н. Москаленко, Н. Пангелова). Важливе місце в підготовці фахівців фізичного виховання і спорту займають психолого-педагогічні дисципліни (К. Ваганова, Н. Пфейфер), від яких залежить вироблення здатності випускників ефективно застосовувати форми і методи роботи з учнями, креативно мислити, самостійно продукувати нові знання. Проблеми професійної підготовки вчителів фізичної культури і тренерів у вищій освіті розробляли М. Воробйов, Л. Матвеев, О. Тимошенко, О. Шабаліна, Б. Шиян та ін.

Разом з тим, проблемам підвищення якості навчального процесу та умовам формування педагогічної майстерності майбутнього викладача до професійної діяльності недостатньо досліджено в теоретико-методологічному аспекті.

Об'єкт дослідження: процес підготовки майбутніх викладачів фізичної культури у ВНЗ.

Предмет дослідження: умови формування педагогічної майстерності

майбутніх викладачів фізичної культури у ВНЗ.

Мета дослідження: полягає у визначенні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів фізичної культури у ВНЗ.

Виходячи із поставленої мети, планується вирішити наступні **завдання:**

1. Визначити концептуальні засади, зміст і структуру поняття «педагогічна підготовка» в теорії і практиці педагогічної освіти.
2. Розкрити особливості формування педагогічної майстерності викладачів фізичної культури.
3. Виявити основні принципи формування педагогічної майстерності у майбутніх викладачів фізичної культури.
4. Представити психолого-педагогічні чинники вдосконалення педагогічної майстерності майбутніх викладачів фізичної культури.
5. Розкрити та експериментально перевірити педагогічні умови формування педагогічної майстерності у майбутніх викладачів фізичної культури.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел; педагогічне тестування; педагогічні спостереження.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що:

- комплексно досліджено педагогічні умови формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів фізичної культури у ВНЗ.
- проаналізовано основи формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх викладачів фізичної культури.

Практичне значення роботи: впроваджено в навчально-виховний процес фізичної підготовки майбутніх викладачів оптимальні режими тренувальних навантажень зі «Спортивно-педагогічного вдосконалення» в умовах вищої школи; запропоновані матеріали можуть бути використані кураторами спортивних груп, викладачами з фізичного виховання, інструкторами зі спорту.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати

кваліфікаційної роботи представлено в тезах на XVI університетської науково-практичної конференції студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених «Молода наука-2023» (Запоріжжя, 2023).

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

1.1. Концептуальні засади педагогічної підготовки в теорії педагогічної освіти

У Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України відзначено потребу вдосконалення змісту педагогічної підготовки шляхом поглиблення та професіоналізації мовної, філософської, політологічної, культурологічної, соціологічної, правознавчої, економічної, фізкультурно-оздоровчої освіти та її професійно-педагогічного спрямування [7, с. 3]. Педагогічна діяльність має відрізнятися високим рівнем нормативності, соціальної відповідальності, морального обов'язку, яскраво виявленим творчим характером [11, с. 84]. Дієвість системи знань і вмінь учителя забезпечується органічною єдністю теоретичної, методичної та практичної підготовки, що є ознакою сформованості педагогічної майстерності [11, с. 85]. Недостатня розвиненість котрогось компонента в структурі педагогічної майстерності вчителя робить його педагогічний вплив малоефективним. Тому високий рівень майстерності потребує постійного розширення і поглиблення діапазону педагогічних знань, умінь і навичок. Відповідно, розробляючи шляхи формування педагогічної майстерності майбутніх вчителів фізичної культури у ВНЗ, слід брати до уваги всі компоненти їхньої професійної підготовки.

Принагідно зауважимо, що діяльність викладача з фізичної культури, як правило, розглядають дуже вузько, виділяючи тільки її зовнішню сторону, – керування заняттями з фізичної культури (тренуваннями). Проте насправді вона має багатоаспектний педагогічний характер [10, с. 236].

Педагогічна підготовка як система наукових знань покликана оптимізувати й забезпечити суб'єктивність виховного процесу, де виховання

виступає як спеціальна спрямована діяльність, де школа, вчителі не є єдиними вихователями. Не менш значущими при цьому є сім'я, суспільство, народ, релігія, мова й природа. Виховання в широкому розумінні – це об'єктивний процес, який здійснюються незалежно від бажання й волі вчителя, а у вузькому – це серйозний, спланований вплив на дитину з боку дорослих людей чи соціальних інститутів.

К. Ушинський зазначав, що виховання можна розглядати як цілеспрямований процес школи і вплив класу, вчителів, суспільства, громадських організацій, оточуючого світу. Таку думку підтримує і сучасний науковець – О. Лавріненко Він характеризує виховання як об'єктивно закономірне суспільне явище, що виникло в ході історичного розвитку, а не з чиєїсь свідомої волі чи бажання [26, с.34].

Таким чином, виховання підростаючого покоління – це об'єктивні закономірності життєвого явища, у ході якого здійснюються засвоєння виробничого й життєвого досвіду людства та практична діяльність педагога, який сприяє цьому засвоєнню. У цьому випадку увага акцентується на діяльності дитини, яка особистим інтелектуальним і духовним зусиллям засвоює накопичений людством досвід.

Загальновідомо, що однакових людей немає. Кожна людина по-своєму сприймає впливовість виховних процесів і ті накопичення, які були вироблені людством протягом світового розвитку. Тут доцільно навести вислів ще одного вченого – Г. Куртова, який стверджує, що виховання – це не те, що роблять із дітьми, а те, що з нами самими відбувається [25, с.123].

Розглядаючи проблему сутності й особливостей педагогічної технології, доцільно розглянути й проаналізувати різні підходи науковців ХХ ст. Наприклад, Б. Лихачов педагогічну технологію розглядав із двох боків: 1) як сукупність психологічних настанов, що визначають спеціальний набір і поєднання форм, методів та прийомів навчання, виховних засобів; 2) як педагогічну технологію й організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу.

І. Волков тлумачить педагогічну технологію як систему дій учителя й учнів, які слід виконувати для оптимальної реалізації навчального процесу.

На думку П. Москаленка, технологія в освіті – це певна діяльність і операції моделювання, що дає можливість оптимізувати й корегувати навчально-виховний процес [29, с.41].

В. Сластьонін убачає в педагогічній технології закономірну діяльність, яка реалізує науково обґрунтований процес і володіє більш високим ступенем ефективності, надійності, гарантованого результату, ніж за традиційних методів навчання [29, с.53].

Отже, можемо зробити висновок, що спільним у всіх визначеннях педагогічної технології для підвищення навчального процесу є розвиток учнів, що відбувається постійно, але вектор цього розвитку може змінюватися й тому завдання викладача – спрямовувати виховний процес у бік досягнення дитиною людської культури, не нав'язуючи своїх ідей, а сприяючи самостійному засвоєнню досвіду.

Отже, педагогічний вплив – це особливий вид діяльності педагога, спрямований на розкриття потенціальних можливостей дитини.

Він містить у своїй основі структурні елементи технології, зокрема:

- мету, яка виражає певний результат;
- мотивацію, що розкриває соціально-особистісні значущі причини суб'єкта, який здійснює діяльність;
- засоби як необхідний і достатній інструмент здійснення діяльності;
- безпосередні дії (операції);
- оцінку й відповідне коригування.

Завдання технологічного впливу полягає в активізації учнів, їх оснащенні засобами здійснення діяльності, стимулюванні в них індивідуального вибору, де велику роль у розв'язанні зазначених завдань відіграють функції педагогічного впливу, зокрема:

- ініціювання активності;
- забезпечення засобами діяльності;

- стимулювання індивідуального вибору.

Проаналізуємо компоненти діяльності вчителя фізичної культури: структурні, що відображаються у знаннях, та функціональні, які виявляються в уміннях учителя. Структурні компоненти та їх характеристики [35, с.141] подані в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Структурні компоненти діяльності вчителя фізичної культури

№ п/п	Компоненти	Характеристики компонентів
1.	ціннісно-цільовий	відображає розуміння й усвідомлення особистістю поставленої мети в ієрархії цінностей.
2.	потребнісно-мотиваційний	визначає і формує потреби, мотиви діяльності та ступінь їх задоволення.
3.	програмно-змістовний	характеризує конструювання навчально-тренувальної програми відповідно до закономірностей фізичного виховання.
4.	діяльнісно-операційний	розкриває форми і методи формування знань, умінь і навичок та їх використання.
5.	організаційний	пов'язаний з управлінням та організацією занять.
6.	емоційно-вольовий	виявляється в напруженні волі у процесі пізнавальної діяльності, позитивних емоціях, які створюють атмосферу співробітництва, поліпшують умови навчальної роботи.
7.	контрольно-регулювальний	забезпечує зворотний зв'язок у навчанні, своєчасне реагування на допущені помилки, певну систему їх виправлення.
8.	оцінювально-результативний	передбачає оцінювання та самооцінювання якості знань, умінь, навичок.

Дослідники наголошують, що ефективність роботи вчителя фізичної культури багато в чому залежить від розвитку функціональних компонентів [22; 33]. Аналіз структурних і функціональних компонентів діяльності вчителя фізичної культури показує, що вони найбільше залежать від його загально-педагогічної підготовки та практично всі формуються у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2

Функціональні компоненти діяльності вчителя фізичної культури

№ п/п	Компоненти	Характеристики компонентів
1.	Гностичний (пізнавальний)	пов'язаний з постійним узагальненням і систематизацією наукових знань, їх схематизацією та розширенням, перетворенням наукових знань у навчальні, вивченням загальних закономірностей педагогічних систем, аналізом діяльності педагогічної системи та всіх її підсистем; важливими є також: самопізнання власної діяльності; віково-анатомічних і психологічних особливостей учнів та особливостей комунікації в педагогічному процесі
2.	Проектувальний	передбачає проектування розвитку педагогічних систем з урахуванням потреб комплексного підходу до навчання і виховання учнів, науково-методичних розробок щодо змісту діяльності та засобів педагогічної взаємодії
3.	Конструктивний	пов'язаний із добором та композицією навчально-виховного матеріалу відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів; плануванням і побудовою педагогічного процесу; визначенням

Продовження таблиці 1.2

№ п/п	Компоненти	Характеристики компонентів
		структури своїх дій та вчинків; проектуванням навчально-матеріальної бази для здійснення фізичного виховання; спрямований на створення й удосконалення методик фізичного виховання, навчальних і методичних посібників для викладачів фізичної культури, посібників з методики аналізу ефективності психолого-педагогічної діяльності.
4.	Організаційний	пов'язаний з налагодженням загального ритму і режиму діяльності освітньої системи; передбачає залучення учнів до різноманітних видів діяльності, організацію учнівського колективу та перетворення його на інструмент педагогічного впливу ефективності психолого-педагогічної діяльності
5.	Комунікативний	реалізується в процесі передачі навчальної інформації і в процесі формування ділових, міжособистісних, групових відносини, налагодженні педагогічно доцільних взаємин з учнями, колегами, батьками, представниками громадськості; відображає регламентацію та регулювання інформації між педагогічною системою й адміністрацією, вчителями й учнями

Уявлення про ідеального вчителя характеризують певні показники, які є метою загально-педагогічної підготовки. Найголовніші з них [30, с. 283]:

- «навченість» – вітчизняна (за національністю) та інтернаціональна, відповідно до поставлених перед учителем освітньо-виховних завдань;
- доступність педагогічних методів для учнів, тобто «методичність»

знань як здатність ці знання ефективно викладати і сприймати;

- моральність педагога як зразок поведінки для вихованців;
- розуміння натури учня, бачення в ній задатків і здібностей до певного виду майбутньої діяльності;
- естетичність як необхідне постійне вміння учителя включати в процес педагогічної дії почуття прекрасного й піднесеного.

Студентський період, як період становлення майбутнього педагога, найскладніший щодо формування мотивів та інтересів до спортивного та педагогічного вдосконалення й самореалізації. У цьому зв'язку під час навчання у ВНЗ актуальним є формування у студентів особистісних уявлень про необхідність і престижність високого рівня самовдосконалення, різнобічної підготовленості, розвиток працездатності, у тому числі розумової [27, с.141]. Отже, необхідно формувати в майбутніх учителів фізичної культури потреби щодо отримання знань, які сприяли б розвиткові вмінь і навичок організації як власного спортивно-технічного вдосконалення, так і педагогічної майстерності.

Можливості для виховання цієї соціально-значущої особистісної потреби у студентів полягають, насамперед, у передачі системи знань, наукових уявлень про шляхи і засоби організації фізичного виховання людини, саму сутність фізичної активності людини, закони розвитку її фізичного потенціалу про загально-дидактичні закони й закономірності [28, с.97].

Стосовно професійно орієнтованої підготовки вчителя фізичної виховання сучасні уявлення про механізми рухових навичок, які склалися на основі досягнень передових фізіологічних шкіл, відкидають спрощені погляди на автоматизовані рухові дії й показують складність їх архітекtonіки, що включає багаторівневе управління рухами, прогностичне моделювання дій та їх безперервної корекції [21, с.74]. Тому проблема інтелектуалізації процесу навчання рухових дій передбачає опору на сучасні фізіолого-психологічні, теоретико-методичні та, особливо, психолого-педагогічні дослідження цього процесу, як і процесу навчання в його загальному вигляді. Тенденції інтелектуалізації вимагають також розширення і поглиблення системи

професійно орієнтованих теоретичних знань, що повідомляються у процесі фізичного виховання та фундаменталізації психолого-педагогічних знань майбутніх учителів фізичної культури.

Разом з тим, інтелектуалізація нерідко трактується однобічно, пов'язується лише з чисто розумовою діяльністю, що призводить до хибних висновків щодо інтелектуального змісту рухової діяльності як специфічної основи фізичного виховання [20, с. 63].

Побудова підготовки за принципом не тільки розвитку фізичних якостей, а й засвоєння методологічних знань щодо їх розвитку дозволяє інтегрувати уявлення студента про майбутню професійну діяльність [20; 21; 26; 27]. Інтеграційна навчальна діяльність у процесі професійної підготовки вчителів фізичної культури передбачає творчу активність студентів та їхню безпосередню участь у контролі й оцінюванні своїх знань [13]. При цьому на перший план виходить активна, творча пізнавальна діяльність - процес засвоєння теоретичного матеріалу і вирішення завдань щодо застосування знань на практиці на основі елементів самостійного пошуку, передбачення (антиципації) і прогнозування результатів рішень та способів і процесів діяльності. На думку І. Гринченко, рівень творчості означає, що на основі заданих умов, орієнтирів, фактичного матеріалу, результатів спостереження і пробних варіантів перетворень студенти зможуть самостійно: описувати об'єкти або явища, в тому числі формулювати визначення і будувати свої комплекси вправ; пояснювати об'єкти і явища, в тому числі формулювати закономірності, властивості; формулювати принципи, правила і застосовувати їх на практиці, у тому числі самостійно [13].

Таким чином, провідною складовою професійної підготовки майбутніх вчителів у ВНЗ є загально-педагогічна підготовка. У науковій літературі, присвяченій проблемам організації вищої педагогічної освіти, підкреслюється, що загально-педагогічна підготовка становить основу, ядро всієї підготовки педагога у ВНЗ, є системою, необхідною кожному вчителю для реалізації його соціально-професійних функцій, незалежно від його спеціальності.

Результатом процесу загально-педагогічної підготовки вчителя є розвиток його особистості, що передбачає підвищення загальної культури, сформованість професійно значущих особистісних якостей, професійної компетентності, формування педагогічного мислення, педагогічної позиції та професійної орієнтації, оволодіння системою загально-педагогічних методів і технологій тощо (тобто основних складових майстерності). На думку більшості дослідників, результативність загально-педагогічної підготовки визначається по-перше: методами та засобами організації цього процесу, по-друге: його змістом, по-третє: організаційною структурою навчального процесу. Іншими словами, загально-педагогічна підготовка трактується, як процес навчання студентів у ході занять з педагогічних дисциплін і педагогічної практики та його результат, що характеризується певним рівнем розвитку особистості вчителя, оволодіння педагогічною теорією й операційними сторонами діяльності педагога [8, с. 112].

Ми вважаємо, що загально-педагогічна підготовка є стрижневим елементом професійної підготовки вчителя фізичної культури, як процес і результат вивчення педагогічних дисциплін та освоєння педагогічної практики, в ході якого відбувається розвиток загально-педагогічної культури і формування педагогічної майстерності особистості майбутнього викладача.

Виховання особистості викладача і його професійна підготовка – єдиний, цілісний, неподільний, внутрішньо пов'язаний процес [4, с.170]. Метою загально-педагогічної підготовки є формування загально-педагогічної культури вчителя.

Професійна культура особистості вчителя фізичної культури розглядається як інтеріоризований компонент загальної культури, який має властивості цілого і виконує функцію її проектування у сферу педагогічної діяльності. Професійна культура виражається в системі професійних якостей особистості, є узагальненим показником професійної компетентності вчителя, передумовою його ефективної професійної діяльності [1, с.50]. Загально-педагогічна культура вчителя фізичної культури – цілісне багаторівневе

утворення, якісні характеристики якого детерміновані формуванням педагогічної майстерності особистості на основі розвитку її педагогічних здібностей і педагогічних якостей, засвоєння педагогічних цінностей, становлення професійної спрямованості, суб'єктної позиції, рефлексії тощо. З іншого боку, педагогічна культура інтегрує різні елементи свідомості та практичної діяльності, містить у своїй основі світоглядну, моральну, інтелектуальну, емоційну, естетичну та фізичну сторони культури. У ній виражається ставлення майбутнього вчителя до педагогічної діяльності - дії, розуміння її суті, своєї ролі та свого місця в педагогічному процесі, характер соціальної підготовки, стиль повсякденної педагогічної діяльності, спілкування, поведінки, ставлення до самоосвіти [2; 8].

У педагогіці відбувається процес безперервного накопичення інформації шляхом пояснення різних явищ і процесів, формулювання принципів, виявлення нових закономірностей тощо. Вища педагогічна освіта забезпечує можливість пізнання майбутніми вчителями обраної професійної діяльності на рівні наукового осмислення процесів навчання і виховання. Від того, якою мірою у кожного студента сформований інтерес до науково-педагогічних знань, залежить їх поповнення, оновлення, готовність узгоджувати свою практичну діяльність з розвитком науки. Опора на науково-педагогічні знання сприяє формуванню інтересу до практичної професійної діяльності [3; 6].

Система загально-педагогічних знань характеризується діалектичним взаємозв'язком теоретичного знання про закономірності, сутності, принципи організації навчання і виховання та емпіричного знання про педагогічні факти, який конкретно відображає реальну педагогічну практику, емпіричний базис педагогічної теорії. Знання теорії педагогіки дозволяє майбутнім вчителям правильно розуміти і пояснювати факти та явища освітнього процесу, ефективно будувати свою діяльність з виховання та навчання учнів, створює можливість передбачення її результатів. Володіння загально-педагогічними знаннями допомагає вчителю фізичної культури успішно виконувати обов'язки вихователя, викладача, організатора педагогічного процесу. Реалізуючи ці

завдання, він виконує конкретні види педагогічних дій, результативність яких визначається знанням методологічних основ педагогічної науки, теорії виховання, теорії освіти і навчання, теорії управління педагогічними системами та історії розвитку педагогічних ідей і концепцій.

Таким чином, загально-педагогічні знання створюють основу для оволодіння майбутніми вчителями фізичної культури механізмами професійної діяльності, її змістовною та операційною складовими. Відображаючи ці складові, загально-педагогічні знання є, по-перше, знаннями про сутність і зміст педагогічної діяльності, по-друге, знаннями про науково обґрунтовані способи організації навчально-виховного процесу. Змістовний та операційний компоненти професійно-педагогічної діяльності мають бути тісно пов'язані та становити єдину систему.

Основними структурними елементами системи загально-педагогічних знань є:

- знання фундаментальних педагогічних ідей, концепцій, закономірностей;
- знання провідних педагогічних теорій, основних категорій і понять;
- знання основоположних педагогічних фактів і явищ;
- прикладні знання про загальну методику навчання і виховання [11, с.380].

Педагогічні знання вчителя реалізуються у практичній діяльності та органічно пов'язані з педагогічними вміннями, які, в свою чергу, є формою функціонування педагогічних знань учителя фізкультури. Вміння можна визначити і як пристосування одержаних у процесі підготовки знань до конкретних умов педагогічної діяльності. Рівень загально-педагогічної підготовки випускників ВНЗ визначається їхньою здатністю застосувати отримані знання в реальній навчально-виховній діяльності (компетентністю) [12, с. 84].

У науковій літературі відображені різні підходи до опанування педагогічних умінь у ВНЗ. Розроблені професіограми, які визначають зміст і

систему загально-педагогічних знань, необхідних вчителю конкретної спеціальності, а також перелік відповідних педагогічних загальних і специфічних умінь і навичок. Наприклад, для вчителів фізичної культури визначено такі специфічні вміння: організовувати спортивні змагання та фізкультурно-масові заходи, правильно пояснювати і показувати фізичні вправи тощо [20; 23; 25]. Разом із засвоєнням загально-педагогічних знань і умінь відбувається процес формування педагогічного світогляду і методологічного мислення майбутнього вчителя, педагогічної спрямованості його особистості, ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності. Це перетворює зміст загально-педагогічної підготовки в компонент особистості вчителя, який включається в її структуру, формуючи педагогічну майстерність.

Загально-педагогічна підготовка вчителів фізичної культури у ВНЗ передбачає систему різних форм, а також видів навчальної діяльності майбутніх учителів: навчально-пізнавальної, навчально-практичної та самостійної практичної. Навчально-пізнавальна діяльність із загально-педагогічних дисциплін розглядається як процес вирішення навчальних завдань щодо застосування теоретичних знань на практиці й у ході виконання практичних завдань з теоретичних дисциплін, спрямованих на пізнання закономірностей, принципів, способів організації педагогічних операцій, опанування основ фізичного виховання. Самостійна практична діяльність передбачає вирішення завдань з організації фізичного виховання школярів на основі самостійного планування, виконання запланованого й осмислення результатів власної діяльності. Організація діяльності студентів у процесі загально-педагогічної підготовки має носити комплексний інтегрований характер, спрямований на забезпечення взаємозв'язку різних видів діяльності майбутніх учителів. Такий взаємозв'язок реалізується шляхом інтеграції різноманітних її видів, коли здобуваючи знання майбутні вчителі використовують їх при вирішенні практичних завдань, а в практичній діяльності спостерігають прояв педагогічних закономірностей, осмислюють та узагальнюють знання. У навчально-практичній діяльності інтегрується пізнавальна і практична

діяльність майбутніх учителів; вона організовується як на аудиторних заняттях, так і в період педагогічної практики.

У процесі підготовки вчителя в системі вищої професійної освіти загально-педагогічна підготовка виконує освітню, виховну, розвивальну, координаційну й інтегровальну функції [30; 31; 32], що реалізуються в єдності та взаємозв'язку. Реалізація освітньої функції забезпечує засвоєння студентами системи наукових знань (понять, законів, принципів, закономірностей педагогічного процесу) і педагогічних операцій (аналізу, цілепокладання, проектування, виконання, експертизи, корекції тощо) на основі інтеграції теоретичної та практичної складових загально-педагогічної підготовки. Виховна функція реалізується в тісному взаємозв'язку процесу засвоєння основ педагогічної теорії й технології з освоєнням педагогічних цінностей і відносин, формуванням професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя. Розвивальна функція загально-педагогічної підготовки відображає її вплив на розвиток особистості студента, формування його професійних здібностей, творчого ставлення до майбутньої педагогічної діяльності. Координаційна функція полягає у налагодженні взаємозв'язків гуманітарних і соціально-економічних дисциплін, дисциплін природничо-наукової (фундаментальної) і загально-професійної підготовки, а також дисциплін професійної та практичної підготовки шляхом переосмислення, добору та інтерпретації матеріалу цих дисциплін щодо застосування у фізкультурно-педагогічній діяльності. Інтегровальна функція полягає в тому, що загально-педагогічна підготовка акумулює знання й вміння, отримані студентами в період навчання у ВНЗ, і спрямовує їх на вирішення професійних завдань, поставлених перед учителем фізичної культури.

Практика сучасної вищої фізкультурно-педагогічної освіти свідчить, що традиційна організація загально-педагогічної підготовки студентів не забезпечує повною мірою ефективне засвоєння професійно-педагогічних знань і оволодіння пов'язаних з ними прийомів і операцій, не створює передумов для успішного формування загально-педагогічної культури особистості

майбутнього вчителя.

Серед об'єктивних причин такого стану можна назвати недоліки педагогічного процесу як складного багатозначного і досить суперечливого феномену. У змісті загально-педагогічної підготовки він передається через узагальнені теоретичні положення, і тому для студентів, які не володіють достатнім особистим педагогічним досвідом, є занадто абстрактним. Значна частина студентів сприймає навчально-виховний процес, спираючись на свій досвід особистої участі в ньому, який, переважно, обмежується навчанням у загальноосвітній школі. Тому це сприйняття є сприйняттям школяра, а не педагога, внаслідок чого багато студентів не можуть співвідносити реальності навчально-виховного процесу з вивченими положеннями теорії педагогіки. У результаті, приступаючи до практичної навчально-виховної діяльності в період педпрактики, майбутні вчителі фізкультури виявляються належно не підготовленими до педагогічної діяльності, що змушує їх діяти згідно з власними інтуїтивними уявленнями. Від них «вислизає» мотивацій-но-ціннісна сторона діяльності вчителя, натомість засвоюється лише її зовнішня, процесуальна сторона. У такій ситуації загально-педагогічні знання, одержувані студентами у ВНЗ, залишаються абстрактними, не стають об'єктом їх рефлексії, власним надбанням особистості, не пов'язуються з професійною діяльністю вчителя фізичної культури. Ця обставина, на нашу думку, багато в чому зумовлена й тим, що в ході загально-педагогічної підготовки недостатньо враховуються інтереси і потреби студентів, їхня спортивна спеціалізація тощо. Отже, основним недоліком загально-педагогічної підготовки вчителя фізичної культури є диспаритет її теоретичної та практичної складових, розрив між ними. У ліквідації цього диспаритету закладений, на наш погляд, головний резерв підвищення ефективності загально-педагогічної підготовки та професійної майстерності вчителя загалом. Викладене передбачає відмову від традиційної побудови системи психолого-педагогічної підготовки вчителів фізичної культури [32, с. 127].

Удосконалення професійної підготовки вчителя фізичної культури стає

можливим лише при переході на принципово інші методологічні та концептуальні засади її організації. Однією з них є концепція загально-педагогічної підготовки студентів, розроблена на основі аксіологічного, антропологічного, культурологічного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого та системного підходів, а також інтеграція її теоретичної та практичної складових, орієнтована на реалізацію загального, специфічного й індивідуального [15].

Вважаємо, що викладач фізичної культури має досконало опанувати базові педагогічні знання й уміння, які слугуватимуть підґрунтям для одержання спеціально-професійних компетенцій, а також для реалізації індивідуальних професійно-особистісних потреб. Неповторність педагогічної майстерності кожного вчителя, його індивідуальний стиль і особистісна професійна позиція виробляються на своєрідному фундаменті, основу якого і становить загально-педагогічна підготовка. Разом з тим, у процесі навчання необхідно враховувати індивідуальні, особистісні особливості студентів, їх інтереси та здібності (педагогічний потенціал) [17, с. 3].

Отже, процес загально-педагогічної підготовки повинен забезпечувати взаємозв'язок загального, особливого й індивідуального, що досягається за рахунок її змісту, який забезпечується єдністю трьох взаємозумовлених компонентів: фундаментальних знань у галузі педагогіки, специфічних (професійно орієнтованих) знань і умінь, що відображають напрям фізичного виховання і спорту, та диференційованих знань й умінь залежно від спеціалізації, а також передбачає врахування інтересів і уподобань самих студентів. Тобто, можна говорити про виділення у змісті загально-педагогічної підготовки ядра, доповнення та конкретизації [16, с. 39].

Загальне у змістовному значенні включає формування загально-педагогічної культури особистості студента, засвоєння ним загально-педагогічних знань і вмінь, які становлять основу підготовки майбутнього вчителя, а в процесуальному аспекті – фронтальні та групові форми і методи цієї підготовки. Загально-педагогічна підготовка є процесом пізнання і

засвоєння основ педагогічної теорії та практики.

Зміст специфічного в загально-педагогічній підготовці вчителя фізичної культури включає осмислення сутності фізичної виховання і засвоєння способів його екстраполяції на практику педагогічної діяльності. При цьому фізична культура виступає як базове начало соціально-культурного буття індивіда, основоположна модифікація його загальної культури. В основу фізичного виховання має покладатися опанування цінностей фізичної культури, які забезпечують біологічний потенціал життєдіяльності, розвиток соціальної активності та креативності особистості. У процесуальному сенсі це потребує впровадження нових технологій проведення аудиторних занять, особливої організації педагогічної практики [10, с. 236].

Індивідуальний компонент загально-педагогічної підготовки реалізується на операційному рівні шляхом диференціації та індивідуалізації самостійної роботи студентів. Під самостійною роботою розуміють організаційну форму навчального процесу (разом з лекціями, лабораторними і практичними заняттями), яка передбачає виконання студентами завдань під керівництвом викладача в аудиторний і позааудиторний час [12, с. 87]. Види цієї роботи відрізняються за рівнем самостійності пізнавальної діяльності студентів, способами контролю та оцінювання: 1) Індивідуальна робота за завданням викладача (огляд літератури з теми; підготовка повідомлення на семінарі, лекції, педпрактиці; відвідування школи, бібліотеки, центру творчості тощо); 2) Самостійна робота в позааудиторний час з проблем, які запропоновані викладачем, або самим студентом за допомогою викладача (підготовка реферату, виступу на проблемній групі, розроблення конспекту позакласного заходу тощо); 3) Навчально-дослідна робота (складання проекту, написання курсової та дипломної роботи); 4) Студентська науково-дослідна робота (з наукової проблеми кафедри, що поєднується із проведенням власного дослідження).

Забезпечення цілісності загально-педагогічної підготовки, взаємопроникнення теорії та практики, дозволяє реалізувати єдність загального,

особливого та індивідуального, що, в свою чергу, детермінує підвищення якості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури і має значний вплив на формування їхньої педагогічної майстерності.

На підставі теоретичного аналізу сутності, змісту, структури, функцій загально-педагогічної підготовки та наукових досліджень ми побудували її вдосконалену схему (рисунок 1.1).

Рисунок 1.1. Схема загально-педагогічної підготовки вчителів фізичної культури

Отже, загально-педагогічна підготовка виконує важливу роль у професійній освіті фахівців фізичного виховання і спорту. У зв'язку з цим

виникає потреба інтегрування на її основі всіх компонентів психолого-педагогічної освіти з урахуванням специфіки професійної діяльності вчителя фізичної культури та відповідно до сучасних вимог до навчання педагога в системі вищої професійної освіти [294, с. 95].

Удосконалення психолого-педагогічної підготовки студентів шляхом інтегрування її компонентів дозволяє одержати їм належний обсяг знань, умінь і навичок, ефективно вирішувати освітні та виховні завдання. Такий підхід забезпечує задоволення потреб студентів, розкриття їхніх професійних і педагогічних здібностей, формує у них стійкий інтерес до педагогічних засад фізичного виховання, що є передумовою підвищення педагогічної майстерності майбутніх вчителів.

1.2. Проблема готовності до педагогічної діяльності у сучасній теорії та практиці

Високі вимоги сучасного суспільства до особистості, рівня професійної компетентності й діяльності працівників освіти, і як наслідок, нові вимоги до підготовки педагогічних кадрів і підвищення кваліфікації учителів в системі професійної освіти припускають розвиток не лише їх професійно значущих якостей, але в цілому особистості як суб'єкта життєдіяльності й саморозвитку. Діяльнісно-ціннісна парадигма сучасної освіти припускає наявність суб'єктної позиції вчителя по відношенню до власного розвитку. На перший план висуваються процеси самовизначення, виявлення нових цінностей, відповідальності за свій вибір, «від дисциплінарно-знаневої домінанти освіти до домінанти саморозвитку, самобудівництва, самовдосконалення» [13].

Педагогічна позиція по відношенню до самого себе - це стійка система відношень людини до власних здібностей, можливостей, своєї індивідуальності, що спонукає її до адекватної самооцінки, безперервної самоосвіти і самовиховання. Подібна позиція забезпечує самореалізацію особистості

соціально цінним способом в різних видах діяльності. Вона виявляється в готовності й здатності до особистісного і професійного зростання протягом усього життя. Функціональними компонентами такої готовності є: гносеологічний (що людина знає), аксіологічний (що людина цінує), творчий (що людина уміє), комунікативний (з ким і як людина спілкується) і естетичний (чим людина захоплюється) потенціали особистості.

Суть професійної діяльності людини припускає її безперервну роботу із саморозвитку і самотворчості в межах кожного з потенціалів людини. Проблема, як справедливо відмічає Т. Смолеусова, «полягає в тому, як допомогти діючим учителям, які здобували педагогічну освіту в різні періоди розвитку нашого суспільства, держави, економіки, стати готовими працювати в новій парадигмі освіти» [5, с. 61].

Слід зазначити, що в науковій літературі поняття професійної діяльності пов'язане з поняттям професійного самовдосконалення. Основною лінією, на нашу думку, є те, що професійна діяльність є передумовою процесу розвитку особистості, а складовою цього процесу виступає самовдосконалення. Аналіз проблеми саморозвитку особистості дозволяє стверджувати, що даний феномен розкривається на основі різних ключових ознак. Слід зазначити, що ця проблема виділяється багатоаспектністю, і відповідно, множинністю підходів. Більшість дослідників розглядають проблему професійної самовдосконалення у межах професійної діяльності людини взагалі або у межах професійної підготовки вчителя в системі вищої професійної освіти.

Дослідження педагогічних феноменів в спадкоємності їх етапів виникнення, становлення, функціонування і перетворення дозволяє методологічно конструктивно розглянути їх суть. «Дуже суттєво, – пише Е. Юдін, – що в точках переходу від одного стану до іншого об'єкт, що розвивається, зазвичай має в розпорядженні відносно велику кількість «ступенів свободи» і ставиться в умови необхідності вибору з деякої кількості можливостей, що відносяться до зміни конкретних форм його організації» [5, с.74]. Усе це визначає не лише множинність шляхів і напрямів розвитку, але

і ту важливу обставину, що об'єкт, який розвивається, начебто сам творить свою історію. По суті справи, йдеться про саморозвиток, здатність бути реальним суб'єктом, автором власної життєдіяльності, у тому числі й професійної.

Особистісно-професійний розвиток особистості як мета, цінність, сенс життя і буття людини є суб'єктна, духовно-перетворювальна суть існування. Проблема полягає у використанні науково обґрунтованих і технологічних моделей процесу самовдосконалення педагога, що стимулюють внутрішні механізми розвитку на основі професійних цінностей.

Важливим принципом професійного самовдосконалення є принцип самодіяльності. Спираючись на відоме закономірне положення С. Рубінштейна про те, що особистість предметно, об'єктивно реалізується в продуктах своєї праці, шляхом яких зростає, проявляється і формується, принцип самодіяльності, по суті, орієнтує педагога на розкриття власних педагогічних творчих здібностей в професійній діяльності. «Між особистістю і продуктами її праці, між тим, що вона є, і тим, що він зробила, існує своєрідна діалектика» [8, с.26].

У цьому сенсі самовдосконалення учителя можна розглядати і як особливий вид діяльності з властивими для будь-якої діяльності психологічними характеристиками: потреби (мотиви); мета, програма дій, прийоми реалізації, самоаналіз і самокорекція. Цілеспрямована активність і творча діяльність педагога по перетворенню власної практичної діяльності й себе як її суб'єкта складає суть вказаного принципу. Здатність учителя свідомо і самостійно ставити перед собою ті або інші цілі і завдання, визначати напрям самовдосконалення вимагає великих внутрішніх зусиль, рефлексивності мислення педагога. Саме у такій «внутрішній роботі» виявляється творча індивідуальність учителя, що здійснює свій професійний шлях.

Проблема професійної діяльності має власний розвиток в межах сучасної акмеології. Педагогічна акмеологія досліджує умови і закономірності досягнення вершин професіоналізму особистості педагога. Витоками

педагогічної акмеології, як і загальної акмеології, є праці Н. Кузьміної і представників її наукової школи [22, с.8].

Акмеологія розглядає людину як цілісний феномен, досліджує мотиви, що рухають її до досягнення власних професійних вершин. Акмеологія розглядає особистість як суб'єкта діяльності й життєдіяльності в цілому, який «розпоряджається» не лише своїми психічними здібностями, але і волею, характером для вирішення професійних і життєвих завдань на досягнутому ним рівні їх внутрішнього узгодження і досконалості. Акмеологічний підхід припускає виявлення умов мобілізації у людини установки на найвищі досягнення, на якнайповнішу самореалізацію особистості суб'єкта освітнього процесу. Велике значення надається усвідомленню педагогом свого індивідуального профілю професіоналізму, обдумуванню індивідуальних стратегій і траєкторій руху до професіоналізму [13; 17; 20].

Як відмічає С. Бегідова, провідними критеріями професійного становлення фахівця є акмеологічні детермінанти, що зумовлюють цей процес. До акмеологічних детермінант, передусім, слід віднести особистісні професійно значущі якості. Ці якості, з одного боку, виступають самостійними акмеологічними детермінантами ефективності в досягненні особистості свого акме, свого професійного розвитку і вдосконалення, а з іншого боку, вони самі зумовлені рівнем розвитку акмеологічної культури, яка, у свою чергу, розглядається як інтеграційний акмеологічний детермінант. До найбільш значущих акмеологічних детермінант слід віднести орієнтацію особистості на творчий саморозвиток, професійну компетентність, гуманізм, професійну ментальність, професійне честолобство, позитивну установку на професійну діяльність, акмеологічну культуру [5, с. 182].

Початкову базу педагогічної діяльності викладача утворюють усвідомлення ним своєї професійної ролі, осмислення можливих педагогічних рішень і їх наслідків, узагальнення своєї професійної діяльності й прогнозування її перспектив, здатність і готовність до самоконтролю і саморозвитку. В основі цього процесу лежить психологічний механізм

постійного подолання внутрішніх протиріч між наявним рівнем професіоналізму («Я-реальне професійне») і деяким уявним (модельованим) його станом («Я-ідеальне професійне») і у своїй процесуальній логіці є «рух» педагогічної свідомості за «вертикаллю»; це цілеспрямований, усвідомлений і безперервний пошук і аналіз зростання на основі внутрішнього спонукання учителя, розширення його суб'єктивного буття. Динаміка і спрямованість професійно-особистісного самовдосконалення педагога опосередковані розвитком суб'єктивно-рефлексії вчителя.

Джерела професійної діяльності викладача знаходяться в соціальному оточенні. Вдосконалення професійної діяльності як соціальний процес базується на вимогах суспільства і професії до особистості педагога. Причому, успішне самовдосконалення викладача припускає, що планка вимог має бути трохи вище за його поточні уміння і навички. Тільки в цьому випадку виникає протиріччя між наявним і бажаним, і робота над собою принесе відчутний результат.

Наступною важливою передумовою, що зумовлює початок процесу педагогічної діяльності, є ставлення самого педагога до цих вимог, що пред'являються. «Лише самостійно проаналізувавши свої якості й зіставивши їх з вимогами, педагог зможе дати оцінку своїм професійним якостям і відчутти, над чим йому потрібно працювати в першу чергу» [8, с. 47].

Отже, якщо джерело професійного самовдосконалення в педагогічній діяльності знаходиться в соціальному оточенні педагога, то рушійні сили цього процесу слід шукати в середині особистості педагога - у вигляді мотивів професійного самовдосконалення. Процес самовдосконалення педагога здійснюється в двох взаємозв'язаних формах - самовиховання і самоосвіта, взаємно доповнюючих один одного, таких, що чинять взаємний вплив на характер роботи людини над собою. В той же час це два відносно самостійних процеси, які припускають як загальні, так і особливі умови їх організації.

Відмітимо, що професійна еволюція педагога, починаючи від професійної соціалізації, в основному співвідноситься з розвитком його ціннісного світу.

Побудова стратегій успішного професійного самовдосконалення враховує закономірності ціннісно-смыслового росту особистості й ґрунтується на властивій їй здатності до саморозвитку; потреби в створенні оптимального балансу між бажаним і необхідним; готовності й здатності до вирішення виникаючих протиріч і проблем [23, с. 10].

У сучасних умовах аксіологічний підхід є одним з основних методологічних принципів професійної підготовки майбутніх педагогів. Звернення до філософської теорії цінностей в контексті педагогіки дозволяє розглядати зміст і структуру педагогічної освіти як область суб'єкт-об'єктних і міжсуб'єктних стосунків, де знання, викладач і студенти об'єднуються ціннісним відношенням до дійсності.

Суть аксіологічного підходу до підготовки майбутнього вчителя полягає в орієнтації професійної освіти на формування у студентів системи загальнолюдських і професійних цінностей, які визначають їх відношення до світу, до своєї діяльності, до самого себе як особистості й професіонала.

Тому, ціннісне становлення майбутнього учителя в процесі професійно-педагогічної підготовки – це цілеспрямований, систематичний рух через пізнання, ціннісне осмислення і оцінку до творчого перетворення знань, формування здатності до постійного саморозвитку і самовдосконалення, а сформовані ціннісні орієнтації визначатимуть ціннісне відношення особистості до діяльності, зокрема до майбутньої педагогічної. «Емоційно-ціннісне відношення до діяльності є обов'язковим компонентом, що забезпечує успішність її виконання»[10, с. 236].

Н. Боритко, О. Мацкайлова звертають увагу на те, що професійна спрямованість навчання в професійній школі дозволяє представити цінність пізнання, розуму, розуміння суті буття, всесвіту не лише як абстрактний ідеал, але як навчальну і практичну діяльність, як процес становлення і самовдосконалення професіонала [29, с.218].

В останні десятиліття педагогічна наука значно розширила інформаційний простір щодо суті професійного самовдосконалення та шляхів

його реалізації.

Дослідник А. Абдулхаким, піднімаючи проблему педагогічних умов формування готовності фахівця у сфері фізичної культури і спорту до професійного самовдосконалення, виділила структурні елементи професійного самовдосконалення фахівця. До них вона віднесла: 1) самоосвіту педагога; 2) самовиховання педагога; 3) розвиток професійної самосвідомості педагога. Місце процесу професійного самовдосконалення особи визначене між цілепокладанням й цілевиконанням. Характеризуючи професійне самовдосконалення педагога, було відмічено, що це творча діяльність, яка спирається на пізнавальну самостійність особи фахівця і що має на меті безперервне зростання педагогічної майстерності й особистісне вдосконалення [32, с.126].

Т. Шестаковою визначені сутнісні складові професійного самовдосконалення педагога, що відображають специфіку основних форм його реалізації та вказують на характер самоактивності особи, а саме: самоосвіта, що спрямовується на оновлення і поглиблення наявних у спеціаліста знань з метою досягнення бажаного рівня професійної компетентності; самовиховання, що забезпечує систематичне формування й розвиток позитивних і усунення негативних професійно значущих рис і якостей; самоактуалізація, в ході якої досягається актуалізація і мобілізація в окремий період часу власних сутнісних сил і потенцій педагога [32, с.141].

У цілому, Т. Шестакова професійно-педагогічне самовдосконалення розглядає як процес і результат творчого, цілеспрямованого, самостійного, самодетермінованого руху вчителя-вихователя до вершин особистісного і професійного розвитку, що досягається завдяки самоосвіті, самовихованню, самоактуалізації й самоменеджменту педагога та забезпечує його творчу самореалізацію в професії [32].

У своєму дослідженні Ю. Драгнєв виходить з того, що самовдосконалення є наслідком поєднання процесів самовиховання та самоосвіти, спрямованих на удосконалення своїх позитивних і усунення

негативних якостей [15].

На думку О. Прокопової, професійне самовдосконалення включає самоосвіту і самовиховання вчителя, які забезпечують розвиток професійно значущих якостей, професійну самореалізацію вчителя та детермінуються такими особистісними факторами, як мотивація досягнення і професійна самосвідомість. На основі аналізу основних понять дослідження зроблено висновок, що професійна самоосвіта – це систематична і цілеспрямована освітня діяльність учителя, мета якої полягає у задоволенні суспільних потреб освіти учнів, подоланні суперечності між темпами застарівання знань та темпами їх оновлення, між вузькопрофесійною діяльністю педагога та всебічним гармонійним розвитком особистості, спроможністю розв'язувати професійні завдання, які виходять за межі сьогодення [31, с. 89].

Професійна діяльність розглядається як усвідомлена робота над вдосконаленням своїх професійно значущих якостей педагога, емоційно-вольової сфери, комунікативної компетентності, організаційних здібностей, психолого-педагогічної підготовки відповідно до вимог гуманістичної парадигми освіти. Зроблено висновок, що спрямованість вчителя на професійне самовдосконалення знаходить свій вияв у самоосвітній та самовиховній діяльності, що позитивно впливає на професійну самореалізацію.

Підсумовуючи, О. Прокопова професійне самовдосконалення педагога розглядає як свідому професійну діяльність учителя в системі його неперервної педагогічної освіти, яка спрямована на підвищення фахового рівня вчителя, його професійну самореалізацію, подальший розвиток професійно значущих якостей, підвищення ефективності навчально-виховної роботи в школі відповідно як до інтересів, потреб і можливостей учнів, так і до вимог суспільства щодо соціалізації, особистісного і професійного розвитку людини [34].

З поміж інших дослідників варто виокремити роботу В. Сич. Автором виявлено, що професійне вдосконалення – це процес розвитку професійної діяльності, під яким слід розуміти інтегративну характеристику професійно

зрілої особистості, творчого суб'єкта діяльності, спілкування, досягання фахівцем соціальної, особистісної, діяльнісної, духовної зрілості в межах професії [32, с. 21].

На основі наукового аналізу засад професійного самовдосконалення І. Складенко виокремлено найбільш значущі професійні якості майбутніх учителів, до яких віднесено і самовдосконалення. На її думку, професійне самовдосконалення виступає інтеграційною системою, складовими якої є: педагогічна діяльність, яка забезпечується знаннями, вміннями та навичками майбутнього вчителя музики; мистецька діяльність, яка розвиває професійне та музичне мислення, художньо-естетичну свідомість та творчість особистості [31, с. 71].

Спираючись на логіку професійного розвитку С. Слободіна вдосконалення професійної діяльності розглядає як складний, динамічний соціально-педагогічний процес, орієнтований не лише на виявлення слабких і сильних сторін професійної діяльності кожного працівника, але і на розвиток його особистості й розкриття творчого потенціалу [33, с. 8].

Таким чином, під професійним самовдосконаленням особистості ми розуміємо відносно самостійний вид внутрішньої діяльності, спрямованої на прийняття і засвоєння зовнішніх встановлених вимог до його особи для підвищення власних знань і майстерності через розвиток особових і професійних якостей. На нашу думку, проаналізувавши наукові дослідження з цієї проблеми, процес професійного самовдосконалення особи слід розглядати в нерозривному зв'язку з професійним самопізнанням, професійним самовизначенням, професійною самоорганізацією і професійною самореалізацією. На нашу думку, підготовка майбутніх учителів фізичної культури до самовдосконалення, формує звичку до самонавчання, студент сам ставить перед собою мету і прагне досягти її, творить себе, здобуваючи теоретичні знання, формуючи навички і уміння, розвиваючи здібності, виховуючи в собі необхідні професійні й особистісні якості. Процес професійного самовдосконалення здійснюється в три етапи: самопізнання,

самопрограмування і самовплив. Перший етап – самопізнання, пов'язаний з глибоким вивченням майбутнім учителем фізичної культури вимог, що пред'являються до обраної професії, осмисленням цих вимог, аналізом власної особи і своєї професійної діяльності. Професійне самопізнання припускає виявлення особливостей вольового розвитку, вольової сфери, темпераменту і характеру, особливостей пізнавальних процесів (сприйняття, пам'яті, уяви, мислення). Другий етап – самопрограмування змін особи – є матеріалізацією власного прогнозу про можливе удосконалення своєї особи. На основі практичної самооцінки рівня розвитку, сформованості тих або інших позицій, що мають особливу цінність для педагогічної діяльності, педагог розробляє програму самовдосконалення. Третій етап – засоби і способи самовпливу різноманітні і залежать від особливостей особистості й конкретних умов. Особливу роль грають засоби саморегуляції. Отже, підсумовуючи можна стверджувати, що процес організації професійного самовдосконалення майбутнього вчителя фізичної культури має реалізовуватись шляхом формування у нього прагнення до самоосвіту та розвивати професійну рефлексію через реалізацію відповідних зовнішніх і внутрішніх впливів [32].

Проведений аналіз демонструє багатоаспектність досліджуваного поняття. Неоднозначність розуміння даної категорії пов'язана не лише з аксіоматикою того чи іншого підходу, а і з різнобаченням професійного самовдосконалення: чи то процесом розвитку, чи то діяльністю.

Вітчизняний психолог Г. Костюк щодо ідеї саморозвитку зазначає: «Виникають вищі форми саморуху особистості, яка розвивається, що виражаються в її свідомій цілеспрямованості, в прагненні працювати над собою, виробляти у себе ті або інші якості, керуючись певним ідеалом, підпорядковувати своїй владі гру сил своєї власної природи. За наявності такої цілеспрямованості особа до певної міри сама починає керувати своїм власним психічним розвитком» [23, с. 10].

Дослідник П. Горностаї під саморозвитком розуміє «не будь-який розвиток особистості, а той, що лише припускає високу активність

суб'єкта» [16, с.112].

Важливими для дослідження цієї проблеми є висновки Л. Кулікової, де, аналізуючи особливості цього процесу, взаємозв'язок компонентів, виявляється специфіку особистісного саморозвитку. Це поняття Л. Кулікова визначає так: «саморозвиток особистості – це процес цілеспрямованої творчої зміни особою власних духовно-ціннісних, морально-етичних, діяльнісно-практичних, інтелектуальних, чуттєвих, характерологічних особливостей для найбільш успішного досягнення своїх життєвих цілей і ефективнішого виконання свого людського, соціального призначення» [17, с. 3].

В. Маралов дає таке визначення: «Саморозвиток – це фундаментальна здатність людини ставати і бути справжнім суб'єктом свого життя, перетворювати власну життєдіяльність на предмет практичного перетворення» [69, с. 97].

Також, на нашу думку, варто звернути увагу на позицію А. Реана, який розглядає саморозвиток як засадничу складову соціальної зрілості особи, що виступає активним суб'єктом саморозвитку [22, с.9].

Зважаючи на те, що об'єктом нашого дослідження є професійна підготовка майбутніх фахівців, зокрема вчителів фізичної культури, їхня майбутня професійна сфера, то базовим поняттям для визначення сутності професійного самовдосконалення ми будемо вважати «діяльність»

Важливо наголосити, що зміст професійної освіти зумовлений не лише майбутнім видом діяльності, але й потребами універсального розвитку людської культури. Тому перед вищими навчальними закладами, що готують майбутніх учителів фізичної культури, постають завдання цілеспрямованого розвитку найважливіших властивостей педагога, залучення його до активних способів освоєння соціального, наукового і культурологічного досвіду з метою його подальшого використання у навчально-виховній діяльності з учнями. Основна ідея проблеми професійного розвитку та саморозвитку майбутнього вчителя фізичної культури у світлі реформування вищої фізкультурної освіти – це ідея детермінації розвитку особистості; студент вивчається зі специфічних

позицій відповідності професії та майбутньої професійної діяльності, а також успішності в ній. Аналіз робіт, присвячених системі підготовки майбутніх фахівців фізичної культури у вишах показав, що важливе місце займає практична підготовка до професійної діяльності [11; 20; 28].

В процесі психологічної розробки проблеми діяльності аналізуються саме розуміння змісту діяльності, різні її форми і види прояву, досліджуються будова, структура, робляться спроби розкрити її динаміку.

Підхід до діяльності як головної умови формування психіки дозволив саму психіку розглядати як явище динамічне, що формується і розвивається в процесі життя: «Психічні властивості особистості – не первинна даність, вони формуються і розвиваються в процесі її діяльності».

Конкретизуючи поняття діяльності стосовно психології, С. Рубінштейн вказував, що воно вживається в різних сенсах. Про діяльність говорять, пов'язуючи її з певним органом (наприклад, сердечна діяльність), або ж стосовно людини як суб'єкта і так далі. При цьому С. Рубінштейн підкреслював, що щоб уникнути можливої плутанини необхідно ці тлумачення диференціювати. В зв'язку з цим він писав, що всяка діяльність є в той же час і процес або включає процеси, але не всякий процес виступає як діяльність людини. Під діяльністю людини як суб'єкта діяльності він розумів «процес, за допомогою якого реалізується те або інше ставлення людини до навколишнього світу, – до інших людей, завдань, які ставить перед ним життя» [32, с. 256].

Аналогічно розуміє діяльність К. Платонов, який пише, що людська діяльність «може бути визначена за взаємодією людини з середовищем, в якій людина здійснює свідомо поставлену мету» [32, с. 261]. Істотним в такому розумінні діяльності є підкреслення зв'язку людини з об'єктивним світом, а також момент цілеспрямованості діяльності.

Значне місце аналізу змісту людської діяльності приділене в роботах О. Леонтєва. Він виходить з того, що основною характеристикою діяльності є її предметність. Це означає, що наукове «дослідження діяльності безумовно вимагає відкриття її предмета». «Розвиток предметного змісту діяльності, –

пише О. Леонтьєв, – знаходить своє вираження в розвитку психічного віддзеркалення, що йде услід за ним, що регулює діяльність в предметному середовищі» [35, с. 99].

Важливим підґрунтям для нашого дослідження є вивчення та розкриття сутності готовності майбутнього педагога до професійного саморозвитку.

Низкою дослідників відповідна готовність розглядається переважно як інтегративна властивість особистості, що в собі об'єднує ті особистісні та професійні якості, стани, що забезпечують майбутньому вчителю успішність здійснення професійної діяльності та самовдосконалення.

Дослідник П. Харченко, розкриваючи проблему формування готовності до професійного саморозвитку у майбутнього педагога музиканта, дану готовність вибудовує як «внутрішньо-цілісне поєднання всіх структурних складових психіки особистості, спрямоване на її конструктивну взаємодію із зовнішнім світом шляхом отримання особистісно-значущого і адекватного вимогам соціуму результату професійної діяльності, що є процесом, котрий не обмежується змістом набутого досвіду, а ґрунтується на актуалізованому прагненні до особистісного та професійного зростання» [35, с. 11].

У контексті нашого дослідження заслуговує на увагу думка О. Пехоти. Дослідниця визначає професійно-особистісний саморозвиток найважливішим елементом професійної діяльності й розуміє його як специфічну самоорганізацію педагогом свого особистісного освітньо-розвивального простору, в якому він виступає як суб'єкт свого професійного становлення і розвитку, де відбувається освоєння та ухвалення ним змісту і технологій сучасної освіти, вироблення індивідуально-творчого професійного почерку, авторської педагогічної системи.

Враховуючи вище викладене, готовність до професійного самовдосконалення майбутнього вчителя фізичної культури ми будемо розуміти як інтегративну характеристику професійно зрілої особистості, здатної свідомо і самостійно ставити перед собою ті або інші цілі й завдання та успішно здійснювати професійну діяльність і вдосконалюватися в ній.

РОЗДІЛ 2.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

2.1. Мотивація до педагогічної діяльності у майбутніх викладачів фізичної культури

Ідея Д. Ельконіна про спиралевидність розвитку, фіксуюча єдність і взаємозумовленість мотиваційно-сислової та операційно-технічної сфер особистості, включеної у провідний вид діяльності, цілком застосована і для професійного розвитку. У сучасних концепціях професіоналізму мотивація розглядається як його ключовий показник. В зв'язку з цим С. Дружилов відмічає, що, оцінюючи професіоналізм людини, слід брати до уваги «не лише досягнення людиною високих виробничих показників, але, і особливості її професійної мотивації, систему її спрямувань, ціннісних орієнтацій, сенсу праці для самої людини».

Аналіз досліджень О. Леонтєва, Л. Божович вказує на те, що без достатньої позитивної мотивації не можна досягти результатів у розвитку особистості. Мотивація - це об'єднання усіх факторів (як особистісних, так і ситуативних), які визначають активність особистості: це все мотиви, потреби, стимули, які спонукають людину до діяльності [32]. А. Маслоу визначає мотивацію як генетичне прагнення людини до самореалізації відповідно до її природних здібностей до певних видів діяльності й наполегливості в оволодінні нею на творчому рівні [30, с.84].

«Здійснюючи аналіз професійної сторони життя людини, – підкреслює А. Маркова, – потрібне подолання технологічних і технократичних міфів, коли професіоналізм розглядається як оволодіння передусім новими технологіями, засобами, різними ноу-хау, і коли в тіні залишаються мотиви поведінки

людини».

Е. Зеєр включає мотивацію не лише у структуру професіоналізму, але і розглядає процес її формування як важливу складову професійного розвитку. Зокрема, він відмічає, що під професійним розвитком особистості слід розуміти «формування стійких позитивних мотивів, соціально значущих і професійно важливих якостей особистості, готовності до постійного професійного зростання, знаходження оптимальних прийомів і способів якісного і творчого виконання професійної діяльності відповідно до індивідуально-психологічних особливостей фахівця» [32, с. 118]. Ця ж думка, яка реалізована у ширшому контексті, висловлюється Є. Ільїним [28, с. 211]. За його твердженням, цілеспрямоване формування потребісно-мотиваційної сфери особистості – це, по суті, і є формування самої особистості.

І. Зимня вказує, що будь-яка діяльність, у тому числі навчальна, «передспрямовується потребою».

На думку низки авторів (К. Абульханова, Н. Васіна, Л. Лаптева, В. Сластьоніна), основним психологічним механізмом розвитку мотивації самовдосконалення студента представляється процес інтеріоризації. Йдеться про те, що у свідомості людини відбиваються два стани дійсності: наявний і бажаний, суперечлива єдність яких і складає одну з основних структурних особливостей спонукання до розвитку своєї особистості.

Психолого-педагогічна практика показує, що, хоча джерелом самовдосконалення є зовнішні соціальні чинники (вимоги, що пред'являються до студента, престиж і привабливість його майбутньої професії), головні рушійні сили його все ж знаходяться усередині особистості студента (відношення до вимог, що пред'являються, міра прийняття та ін.).

Мотивація до особистісно-професійного розвитку може мати вроджену схильність: А. Адлер головним вродженим мотивом вважав прагнення до переваги і досконалості, К. Роджерс – вроджене прагнення до самоактуалізації, В. Франкл – до пошуку сенсу життя, а А. Маслоу – до самоактуалізації. П. Гальперин виділяє: діловий мотив, «змагальний» і пізнавальний інтерес, де

перші два види мотиву швидше є зовнішніми по відношенню до особистості, а останній внутрішньою якістю особистості. Хоча потрібно відмітити, що не кожна особистість відгукується на ділову мотивацію (оцінка, нагорода, гроші, похвала і так далі) і «змагальну» (бути краще інших або не гірше за інших).

Мотивація активності, згідно О. Єршова, може породжуватися внутрішніми протиріччями особистості; соціальними потребами, виховним середовищем, і виникати в процесі взаємодії людини з середовищем, де стикаються внутрішні й зовнішні мотиви [35].

Як відмічає Г. Черняєва, рівень мотивації професійного саморозвитку суб'єкта формується на основі наступних основних (базових) складових професійного саморозвитку особистості:

- ставлення до професійної діяльності;
- ставлення до професійних цінностей;
- ставлення до суб'єктів професійної діяльності (колег й споживачів професійних послуг і продуктів діяльності);
- ставлення до себе як до професіонала;
- ставлення до особистісно-професійного розвитку;
- ініціативи особистісно-професійного саморозвитку [31, с. 43].

Досліджуючи проблеми фізичного самовдосконалення студентів – майбутніх викладачів фізичної культури А. Ахметовим були виявлені наступні найбільш значущі стимули професійного самовдосконалення:

- 1) стимули самопізнання: усвідомлення особистісної значущості самовдосконалення; усвідомлення необхідності підвищити відповідальність перед самим собою; усвідомлення проблем самореалізації;
- 2) стимули самовизначення: думка значущих інших; інтерес до предмета; інтерес до самовдосконалення;
- 3) стимули самоврядування: здібності до об'єктивної самооцінки; здібності до оволодіння нового; здібності до використання можливостей;
- 4) стимули самореалізації: звичка; високий рівень знань; високий рівень культури спілкування з тренером;

5) стимули самовдосконалення: високі результати; соціальне визнання; опанування ефективних методів самовдосконалення.

Досліджуючи проблеми стимулювання професійного самовдосконалення студентів, Т. Сапожнікова до передумов, що зумовлюють початок професійного самовдосконалення, відносить ставлення самого студента до вимог, що пред'являються. Вона приходить до висновку, що, якщо джерело професійного самовдосконалення студентів знаходиться в соціальному оточенні, то рушійні сили цього процесу слід шукати всередині особистості. На основі самопізнання і самооцінки у студентів починає вироблятися рішення займатися самовдосконаленням.

При цьому важливо враховувати виділені й детально розкриті К. Абульхановою напрямів впливу на процес розвитку мотивів професійного самовдосконалення :

- формування позитивних мотиваційних установок на професійне самовдосконалення;
- формування міцних знань, умінь і навичок в роботі з професійного самовдосконалення;
- актуалізація потреб професійного самовдосконалення у студентів в процесі організації їх пізнавальної діяльності.

Для реалізації першого напрямку необхідно використовувати такі дидактичні прийоми, як надання високої міри самостійності й свободи для вияву ініціативи і творчості, при одночасному контролі й оцінці результатів; періодичне обговорення питань професійно-педагогічного самовдосконалення на лекціях, семінарських заняттях, індивідуальних бесідах і консультаціях.

Наступним напрямом ефективного впливу на процес розвитку мотивації професійного самовдосконалення є формування у студентів культури навчальної праці. З цією метою студентів необхідно ознайомити з правилами і технологіями пошуку та обробки інформації, розумовими та мнімічними прийомами, з основними методами наукового дослідження і тому подібне.

Третя позиція передбачає цілеспрямоване моделювання і розвиток

ситуацій самовдосконалення, за яких студенти постійно стикатимуться з необхідністю активно застосовувати і розширювати свої знання, уміння і навички, потрапляти в умови, що вимагають від них вияву сформованих професійно-значущих якостей.

Відмітимо, що в середовищі психологів існує думка, що діяльність і поведінка людини зумовлюються не одним мотивом, а їх сукупністю [50]. Цим ускладнюється виділення конкретного мотиву в певній ситуації і орієнтація на нього. За великої кількості мотивів, які можуть мати місце у свідомості людини і закликати її до дій, виділяються ті, що домінують.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що професійне самовдосконалення підтримують, принаймні, два домінуючі мотиви. Обидва мотиви можуть виникати на основі зовнішньої ситуації або внутрішніх спонукань.

Перший – це пізнавальний інтерес, який є проявом пізнавальної потреби. Він сприймається як деяка зосередженість свідомості (помислів) на якому-небудь предметі реального або ідеального світу, що має при цьому якість, частіше позитивне, емоційне забарвлення. Інтерес як стан усвідомлений. Тому, як справедливо відмічає відомий психолог С. Рубінштейн: «Інтерес – це мотив, який діє через свою усвідомлену значущість і емоційну привабливість» [81, с. 526].

Другим домінуючим мотивом є завдання. Чим істотніше діяльність, тим більше вона залежить від завдання і визначається ним. От як це представлено у С. Рубінштейна: «Діяльність (людини) підпорядкована об'єктивній логіці завдань, у розв'язок яких вона включена. І чим значніше ці завдання й істотніша діяльність, тим жорсткіше виявляється детермінуюча сила завдань, тим менш істотними для розуміння діяльності стають поза відношення до них особистісні мотиви» [31, с. 118].

Відмітимо, що при багаторазовому повторенні успішних самоосвітніх актів, що приносять позитивні емоції, виникає стан установки. Згідно концепції Д. Узнадзе, якщо яка-небудь потреба задовольняється певним чином, то у

суб'єкта виникає специфічний стан, який можна схарактеризувати як установку – неусвідомлену схильність, готовність здійснення певної діяльності, спрямованої на задоволення цієї потреби [31, с. 119].

Потребісно-мотиваційна сфера визнається психологами ядром людської особистості і рушійною силою її розвитку, оскільки включає сукупність мотиваційних утворень: диспозицій (мотивів), потреб і цілей, аттитюдів, поведінкових патернів, інтересів, що визначають і направляють соціальну активність особистості, слугують основним джерелом і регулювальником діяльності людини. Цілеспрямоване формування потребісно-мотиваційної сфери особистості – це, по суті, формування самої особистості, тобто педагогічне завдання з виховання моральності, формуванню інтересів, звичок, ідеалів.

2.2. Самостійна робота майбутніх викладачів фізичної культури

На даному етапі розвитку школи й освіти в Україні великого значення набуває пошук таких способів удосконалення інтелектуального потенціалу молоді, які найбільше відповідають проблемам сьогодення. На нашу думку, одним з таких способів є широке використання інформаційних технологій у навчально-виховному процесі як засобу інтелектуального виховання й розвитку особистості.

Завдяки проникненню нових інформаційних технологій у сферу освіти стала можливою якісна зміна змісту, методів, засобів та організаційних форм навчання. Розглядаючи інформаційні технології як інструмент людської діяльності, не можна не визнати їх позитивного впливу на розвиток інтелектуального, творчого потенціалу сучасної молоді, формування операційно-логічного мислення та пізнавальної самостійності.

На нашу думку, пізнавальна самостійність – це той індикатор, який не лише зростає в процесі інтенсивної та систематичної навчально-пізнавальної

діяльності, а й сам здійснює значний вплив на успішність оволодіння останньою і досягнення високої результативності в навчанні та майбутній професійній діяльності.

Пізнавальна самостійність є складним комплексним поняттям, яке тривалий час привертає увагу багатьох дослідників. Дослідження проблеми розвитку пізнавальної самостійності мають на меті розробку теоретичних основ і пошук конкретних шляхів формування пізнавальної самостійності в умовах навчально-виховного процесу середнього загальноосвітнього закладу. У цьому плані великий інтерес мають роботи І. Лернера, Г. Щукіної та ін. Зміст пізнавальної самостійності в науковій літературі розкривається по різному. Так, наприклад, Л. Буєва, С. Зиряков, Я. Уледов виділяють соціально-ціннісний аспект цієї особистісної якості, який визначає самостійну позицію людини. Самостійність, як самостійну позицію вони відносять до духовно-практичного утворення, що забезпечує незалежність від зовнішніх умов, обставин життя.

К. Платонов, К. Абульханова-Славська, І. Джидарьян та ін. досліджують координаційно-функціональний аспект пізнавальної самостійності, який відображає можливість різноманітних проявів особистості як самостійної в пізнанні, спілкуванні та інших видах діяльності.

Спільним у підходах цих дослідників є загальний висновок про те, що розвиток окремих функцій людини, властивостей і якостей особистості підпорядкований в кінцевому рахунку розвитку цілого – особистості, й «істотно залежить від того об'єктивного змісту, в якому вона формується» [20; 34].

Особливо важливими для дослідження сутності самостійної особистості є психологічні концепції структури особистості, які відзначені ознаками системності в підході до їх побудови. О. Леонт'єв, Б. Ломов, А. Петровський та ін. розглядають пізнавальну самостійність як визначальну властивість і якість особистості.

Зміст пізнавальної самостійності досліджувався, виходячи і з загальнопедагогічних позицій. Так, В. Андреев, В. Максимова, В. Ільїн, Н. Половнікова, Г. Щукіна розглядають пізнавальну самостійність як

інтегральне особистісне утворення. В його структурі вони виділяють стан людини і відношення, яке органічно пов'язане з діяльністю. Основні компоненти пізнавальної самостійності розкриваються через властивості і якості особистості.

Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує структурна модель пізнавальної самостійності, представлена Т. Шамовою. Конкретизуючи зміст цього особистісного показника, вона виходить із того, що якості особистості (інтелектуальні, емоційні і вольові) соціально-обумовлені, індивідуально виражені, не є вродженими, а формуються в активній, педагогічно-доцільно організованій діяльності.

У зв'язку з цим нею виділяються три найбільш істотних компоненти пізнавальної самостійності: мотиваційний, змістовно-операційний і вольовий. Всі ці компоненти взаємозалежні і взаємозумовлені, але кожний має свій зміст і виконує певні функції.

В основі мотиваційного компонента Т. Шамова виділяє мотиви, які обумовлюють цілеспрямовану діяльність особистості, її пізнавальні потреби, що забезпечують включення школяра в процес активного оволодіння знаннями, уміннями й навичками [25, с. 124].

Основними мотивами Т. Шамова вважає інтерес до навчальної діяльності «у вигляді цікавості, допитливості епізодично або усвідомлено пізнати нове, розширити і поглибити наявні знання, стійкого прагнення до систематичної розумової діяльності».

Змістовно-операційний компонент включає в себе володіння особистістю системою основних знань і способів навчання. Сутністю цього компонента є об'єм спеціальних (предметних) умінь й навичок та оволодіння загальними (міжпредметними) уміннями й навичками, що виконують функцію способів навчальної діяльності.

Керуючись структурною моделлю Т. Шамової, ми вважаємо за необхідне модифікувати її в напрямі об'єднання мотиваційного і вольового компонентів та в певній внутрішній диференціації змістовно-операційного компонента. Це

пояснюється тим, що мотиваційний та вольовий компоненти мають аспекти, що вказують на їх взаємозв'язок та взаємозалежність.

**Рисунок 2.1. Структурна модель пізнавальної самостійності
(за Т. Шамовою)**

Інтерес до пізнавальної самостійності пояснюється передусім тим, що «вона є однією із найважливіших психологічних умов успішного оволодіння знаннями, вміннями та навичками».

Результативність навчання у вищій залежить від багатьох умов та засобів. Серед них велике значення має організація навчального процесу та вибір таких

методів навчання, які позитивно впливають не лише на обсяг і глибину знань студентів, а й на розвиток їх уміння працювати самостійно і творчо. Належним чином організована самостійна робота студента, є однією з умов, необхідних для ефективної навчальної роботи студентів та формування в них готовності до самовдосконалення.

Форми організації самостійної фізкультурної діяльності студентів різноманітні. Вони включають:

- вивчення навчальної, наукової і методичної літератури, матеріалів періодичних видань із залученням електронних засобів інформації;
- підготовку до теоретичних, практичних занять, контрольних заходів поточної і проміжної атестації;
- підготовка доповідей і написання науково-дослідних робіт;
- участь в роботі студентських конференцій;
- виконання фізичних вправ і рекреаційних заходів в режимі дня;
- заняття в спортивних клубах, секціях, групах по інтересах;
- масові оздоровчі, фізкультурні й спортивні заходи.

РОЗДІЛ 3.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

3.1. Програма і методика педагогічного дослідження

Технологія навчання на основі діалогічної взаємодії є одним з характерних втілень тієї лінії педагогічних досліджень, які пов'язані з організацією проблемного, особистісно-орієнтованого навчання і спрямована на підготовку до педагогічної діяльності.

В багатьох педагогічних дослідженнях підкреслюється, що навчальний діалог, який здійснюється протягом навчання у вищій характеризується як поліфункціональний і багатоаспектний засіб навчання, виховання та розвитку особистості майбутнього фахівця. Саме він має великі потенційні можливості для підвищення ефективності єдиного процесу всебічного розвитку особистості.

Навчальний діалог за своїм змістом є своєрідним видом цільової діяльності, включеної в процес навчання і що має такі структурні компоненти, як навчальні цілі й завдання, що відповідають загальним педагогічним чітко поставленим цілям навчання – зміст, суб'єкти і правила діалогу, що забезпечують засвоєння як предметного змісту навчальної дисципліни, так і норм соціальної поведінки.

У процесі експериментальної роботи отримані результати, доводять, що при включенні системи навчальних діалогів в процес навчання, при цілеспрямованій роботі з формування готовності до самовдосконалення майбутніх фахівців підвищується рівень її сформованості, спостерігається інтенсивне зростання і досягнення вищих рівнів розвитку мотивації,

педагогічної спрямованості.

Дослідження проводилось на базі факультету фізичного виховання, здоров'я та туризму Запорізького національного університету. Загальна кількість майбутніх викладачів, які взяли участь у дослідженні становила 42 осіб. Серед них 20 студентів 1 курсу (1 група) та 22 студенту 4 курсу (2 група) освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр.

За результатами опитування ми отримали інформацію від студентів та викладачів що основними інструментами роботи під час аудиторних занять є усні діалогові і дискусійні форми роботи зі студентами:

- виступи з повідомленнями з теми заняття;
- відповіді на питання анкет;
- презентації самостійно підготовлених анкет з питань діагностики;
- презентації результатів діагностики, підготовка програм і презентація програм власних тренінгів;
- самостійне проведення тренінгів для групи однокурсників.

Ефективність цієї педагогічної умови визначалася за допомогою «Методики для діагностики навчальної мотивації студентів» (А. Реан і В. Якунін), що включає твердження, які характеризують мотиви навчання. У цій методиці бралися до уваги професійні, навчально-пізнавальні, комунікативні, соціальні мотиви і мотиви творчої самореалізації, уникнення невдачі й престижу. За допомогою цієї методики можна виявити і рівень домагань випробовуваного.

Крім того, методика «Методика діагностики навчальної мотивації студентів» (А. Реан і В. Якунін) демонструє зміни у розвитку досліджуваного явища. Констатувальне дослідження було орієнтоване на виявлення рівня розвитку навчально-професійної мотивації у студентів 1 та 4 курсів факультетів фізичного виховання.

3.2. Аналіз стану формування педагогічної майстерності у майбутніх викладачів фізичної культури

Результати діагностики із застосуванням «Методики для діагностики навчальної мотивації студентів» (А. Реан і В. Якунін), а також бесід із студентами співвідносилися в процесі дослідно-експериментальної роботи з результатами спостереження, опитувань і консультацій з провідними викладачами в студентській групі. В цілому, студенти прагнуть взяти участь в обговоренні, іноді ставлять зустрічні питання викладачеві, реагують на створення проблемних ситуацій, як правило, в тих випадках, якщо питання, що обговорюються пов'язані з їх життєвим досвідом. На прямо поставлені питання стосовно навчального матеріалу відповідають часто невпевнено, що, можливо, пов'язано з недостатньою підготовкою. В процесі відповідей частина студентів демонструють володіння понятійним апаратом, опору на раніше отримані знання, співвідносять між собою терміни і поняття.

Констатувальне дослідження було орієнтоване на виявлення рівня розвитку навчально-професійної мотивації у студентів 1(1 група) та 4 (2 група) курсів факультетів фізичного виховання.

Таблиця 3.1

Результати дослідження вивчення мотивації за методикою діагностики навчальної мотивації студентів (А. Реан і В. Якунін)

Мотиви	1 група	2 група
Комунікативні	35	23
Мотиви уникнення	5	2
Мотиви престижу	20	15
Професійні	15	33
Мотиви творчої самореалізації	5	14
Навчально-пізнавальні мотиви	10	5
Соціальні	10	8

Аналізуючи отримані результати вивчення навчальної мотивації студентів, можна зробити висновок, що серед студентів 1 курсу на першому місці виявлені комунікативні мотиви. На другому місці – мотиви престижу. На третьому – професійні мотиви. Серед студентів 4 курсу на першому місці діагностуються професійні мотиви, друге місце займають комунікативні мотиви, мотиви престижу займають третє місце. Особливу увагу слід звернути на те, що на 4 курсі мотиви творчої самореалізації стають більш привабливими для студентів.

Аналізуючи представлені дані, можна зробити висновок про те, що діалогічна взаємодія дозволила підвищити рівень мотивації студентів.

Для виявлення міри професійної готовності ми застосували методику А. Чернявської (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2

Показники професійної готовності за методикою А. Чернявської

Показники	1 група		2 група	
	не сформований, %	сформований, %	не сформований, %	сформований, %
Автономність	41	59	16	84
Інформованість	51	49	27	73
Ухвалення рішень	27	73	19	81
Планування	43	57	24	76
Емоційне відношення	76	24	27	73

Передбачається, що формування досліджуваного феномена серед студентів 2 групи здійснювалась засобами мультимедійних технологій та веб-квесту реалізовувалась на лекційних, практичних, факультативних заняттях та у позааудиторний час.

ВИСНОВКИ

Підвищення якості підготовки вчителів фізичної культури потребує педагогічних інновацій, спрямованих на інтенсифікацію освітнього процесу, що ставить перед нами завдання визначення певних умов, за яких упровадження нової моделі навчання стає можливим. Педагогічними умовами формування педагогічної діяльності майбутніх викладачів фізичної культури вважаємо заходи, які забезпечують підвищення ефективності виховання, навчання та розвитку особистості майбутнього викладача: удосконалення психолого-педагогічної підготовки студентів шляхом інтегрування всіх її компонентів; системне врахування принципів формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів фізичної культури; застосування комплексу інноваційних технологій у підготовці студентів напряму «Фізичне виховання».

Удосконалення процесу професійної підготовки викладача фізичної культури потребує оновлення змісту психолого-педагогічної підготовки, що поєднує три взаємозалежні компоненти: фундаментальні знання в галузі педагогіки, професійно орієнтовані знання й уміння, які відображають напрям фізичного виховання і спорту, та диференційовані знання і вміння залежно від спеціалізації, а також інтересів і вподобань студентів. Вивчення сутнісних характеристик, змісту, структури і функцій загально-педагогічної підготовки студентів дозволяє розглядати формування педагогічної культури як важливу складову формування педагогічної діяльності викладача.

Технологія навчання на основі діалогічної взаємодії є одним з характерних втілень тієї лінії педагогічних досліджень, які пов'язані з організацією проблемного, особистісно-орієнтованого навчання і спрямована на підготовку до педагогічної діяльності.

Досліджуючи вплив засобів гіпертексту, мультимедійних технологій та веб-квесту, що реалізовувались на лекційних, практичних, факультативних заняттях та у позааудиторний час, встановлено, що їх використання сприяє:

активізації пізнавальної діяльності, формуванню прагнення до завершеності пізнавальної діяльності.

На основі опитувальника «Методика діагностики навчальної мотивації студентів» (А. Реан і В. Якунін) нами досліджено уявлення студентів щодо міри прояву в них окремих навчальних мотивів і мотиваційної спрямованості навчання в цілому, а також нами показано міру вияву цілого спектру навчальних мотивів (соціальних, комунікативних, навчально-пізнавальних, професійних мотивів, мотивів уникнення, престижу, творчої самореалізації), які, на думку самих студентів, спонукають їх вчитися у виші.

За результатами отриманих даних можна зробити висновок, що серед студентів 1 курсу на першому місці виявлені комунікативні мотиви. На другому місці – мотиви престижу. На третьому – професійні мотиви. Серед студентів 4 курсу на першому місці діагностуються професійні мотиви, друге місце займають комунікативні мотиви, мотиви престижу займають третє місце. Особливу увагу слід звернути на те, що на 4 курсі мотиви творчої самореалізації стають більш привабливими для студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахметов Р. Ф., Шаверський В. К. Проблеми й перспективи формування професійної майстерності фахівців фізичної культури засобами інноваційних технологій. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир. 2007. № 34. С. 50-52.
2. Балахнічова Г. В. Формування професійної майстерності майбутнього фахівця фізичної культури : навч.-метод. посіб. для студ. випускних курсів ін-тів фіз. культури. Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2004. 82 с.
3. Балбенко С. Ю. Дослідження контролюючої функції вчителя фізичної культури : зб. наук. праць Луцьк : Медіа, 1999. С. 182-185.
4. Бастун М. В. Культурологічний підхід в освіті та його психолого-Педагогічне забезпечення. 2012. № 3. Т. 2 (36). С. 170-175.
5. Біла книга національної освіти України / за ред. Т. Ф. Алексеєнко та ін.. Київ : Інформ. системи, 2010. 342 с.
6. Вільчковський Е. С. Професійна спрямованість підготовки фахівців з фізичного виховання. Харків : ОВС, 2002. Ч. I. С. 301-310.
7. Власюк Г. Інновації в навчально-виховній діяльності вчителя фізичної культури. *Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні*. 2006. Вип. 4. С. 3-6.
8. Волкова Н. П. Педагогіка : посібник для студентів у вищих навчальних закладів. Київ : Вид. центр «Академія», 2002. 572 с.
9. Воробйов М. І. Практика в системі фізкультурної освіти. Київ : Олімпійська література, 2006. 192 с.
10. Герцик М. Особливості підготовки фахівців з фізичної реабілітації у Львівському державному інституті фізичної культури. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації* : зб. наук. пр. Вінниця, 1998. Ч. II. С. 236-239.
11. Гнатик Л. М., Баран М. М., Васькович І. М. Психолого-педагогічні проблеми спілкування викладача та студента. *Науковий вісник НЛТУ України*.

2013. Вип. 23.3. С. 380-385.

13. Гринченко І. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в нових умовах. *Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис*. Додаток 3 Т. VII. Тематичний випуск : Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. Київ : Гнозис, 2011. С. 84-93.

14. Гринченко І. Б. Сучасні напрями впровадження інновацій в професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури URL: <http://www.nniif.org.ua/File/12gibsnv.pdf>.

15. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») : Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.

16. Драгнєв Ю. В. Інформаційні технології у навчальному процесі майбутнього вчителя фізичної культури як невід'ємна частина сучасної фізкультурної освіти в Україні. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe.

17. Дубогай О. Д. Основні поняття й терміни здоров'язбереження та фізичної реабілітації в системі освіти : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів. Луцьк : Волинський НУ ім. Лесі Українки, 2011. 296 с.

18. Єрмаков С. С. Наукові інформаційні аспекти фізкультурної освіти. *Актуальні проблеми фізкультурної освіти* : матеріали II електронної наукової конференції (м. Харків, 18 травня 2008 р.). Харків : ОВС, 2006. С. 3-6.

19. Закон України «Про вищу освіту». *Законодавчі акти України з питань освіти* : за станом на 1 квітня 2004 року / Верховна Рада України; Комітет з питань науки і освіти / І. Р. Юхновський (ред.-упоряд.). Офіційне видання. Київ : Парламентське вид-во, 2004. С. 168-221.

20. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 17.11.2009 р., № 1724-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2010. № 7. ст. 50.

21. Кайдалова Л. Г. Педагогічна майстерність викладача : навчальний посібник. Харків : Вид-во НФаУ, 2009. 140 с

22. Карасевич С.А. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти : монографія. Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. 204 с.

23. Клопов Р. В. Інформатизація вищої фізкультурної освіти. *Актуальні проблеми фізкультурної освіти* : матеріали II електронної наукової конференції (м. Харків, 18 травня 2008 р.). Харків, 2006. С. 8-9.

24. Козяр М. М. Професійна компетентність викладача ВНЗ. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2010. Вип. 26. С. 9-13.

25. Козяр М. М. Науково-педагогічний словник. Львів : СПОЛОМ, 2011. 216 с.

26. Куртова Г.Ю. Аналіз сучасної системи професійної підготовки вчителів фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки*. 2011. Вип. 83. С. 123-127.

27. Лавріненко О. А. Історія педагогічної майстерності. Київ : СПД Богданова А. М., 2009. 328 с.

28. Лавріненко О. А. Педагогічна майстерність в історико-педагогічному вимірі : теорія, практика, поступ : монографія. Київ : [б.в.], 2009. 328 с.

29. Лещенко М. П. Сучасний дискурс педагогічної майстерності викладача вищої школи : монографія / за ред. М. М. Солдатенка, О. М. Семеног. Глухів : РВВ ГДПУ, 2008. 342с.

30. Матвійчук Т. Ф. Основи педагогічної майстерності вчителів фізичної культури : навчально-методичний посібник для ВНЗ. Львів : СПОЛОМ, 2014. 82 с.

31. Матвійчук Т. Ф. Формування педагогічної позиції у майбутніх спортивних педагогів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2012. № 3 (19). С. 84-88.

32. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. А. Зязюна. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.

33. Педагогічна майстерність : хрестоматія : навч. посіб. / за ред. І. А. Зязюна. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 462 с.

34. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2003. 46 с.

35. Теличко Н. В. Організація експериментального дослідження з формування основ педагогічної майстерності майбутніх учителів початкових класів. URL: http://www.rusnauka.com/10_DN_2014/Pedagogica/2_161043.doc.htm.

36. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : навч. кн. Київ : Богдан, 2004. 272 с.